

A L E K S A N D E R Č I

Kraljica
NOĆI

Prevela
Dubravka Srećković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Alexander Chee

THE QUEEN OF THE NIGHT

Copyright © 2016 by Alexander Chee

All rights reserved

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Ovaj roman je posvećen D. Š.,
koji voli da se potpisuje inicijalima
po svojim knjigama.*

ČINI
KLETVA

1

KADA JE POČELO, počelo je onako kako bi počela opera, u dvorcu, na balu, susretom s neznancem koji, kako se otkriva, drži tvoju sudbinu u rukama. Možda je on demon ili prerušeni bog i nudi ti ili priliku da ispuniš san, ili pak klopku za dušu. Komični element – sopran stiže u pogrešnoj haljini – i to odlučuje o njenoj sudbini.

Godina je bila 1882. Dvorac je bio Luksemburški dvorac; bal – Bal Senata, koji se održavao početkom jeseni. Još je bilo toplo, pa je tako u upotrebi bio i vrt. Sopran sam bila ja.

Bila sam Lilijet Bern.

Haljina je bila Vortova kreacija od ružičastog tafta i zlatne svile, sa tri ružičasta volana što su se zvonasto širila iz uskog prsnika izvezenog šarom u vidu zlatnih krila. Donji deo je prekrivala mreža mašnica od zlatne trake i nabirala rubove volana. Fišu* me je stezao otpozadi, činilo mi se, kao da je živ – kako to nisam

---

* Rečnik stranih reči i izraza nalazi se na kraju knjige. (Prim. prev.)

---

primetila? Kod kuće mi nije delovao toliko napadno. Umalo ga nisam strgla i bacila na pod.

Nisam obraćala mnogo pažnje dok sam se oblačila te večeri, što je neuobičajeno za mene, i zato sam zastala sad dok sam ulazila, jer ogledalo kod ulaza prikazivalo mi je ženu koju dobro poznajem, ali u groznoj haljini. Kao da se promenila dok sam sedela u kočiji, preobrazila se iz onoga što sam mislila da oblačim u ovo sad.

Pod svetlima moga stana učinilo mi se da je ružičasta boja tamnija; da zlatna malo više vuče na bronzu; da su mašne manje, mekše; da je efekat više italijanski. Nije, međutim, bilo tako, i tu u tim prastarim ogledalima Luksemburškog dvorca, pod bleštavim lusterima, sagledala sam istinu.

Tek malobrojne među nama imale su kod Vorta lične krojačke lutke da bi im mogli šiti haljine kad nisu u Parizu, a ja sam bila među njima, ali možda me je zaboravio, pobrkao me s nekom drugom ili ćerkom te druge. Bila bi to prelepa haljina, recimo, za veoma mladu devojku sa Loire. Zlatokosu i rumenu, ružičastih usana i svetloputu. Dođi u Pariz i naručiču ti haljinu, možda je rekao njen stric Parižanin. A onda ćemo na bal. Eto takva je to haljina bila.

Sve mimo haljine bilo je kako treba. Žena u ogledalu bila je mlada, ali ne devojka, tamne kose razdeljene i zalizane uza samu glavu, lepe figure, pravilnog držanja, tananog struka. Koža mi je pre koju godinu, za vreme pariske Opsade, bila veoma ubledela, i nikada više nije povratila boju, ali to je zbog nečeg postalo šik, pa sam uvek nastojala da budem zahvalna na tome.

Kočija mi je već bila odvezena da me čeka, pristizali su sledeći gosti. Kad bih pozvala kočijaša, čekanje na odlazak potrajalo bi isto koliko i čekanje na polazak, možda i duže, i stajala bih tu na ulazu, primorana da se pozdravim sa svakim ko naiđe, što bi se pretvorilo u agoniju. Sluga kraj vrata video je u ogledalu da oklevam i nakosio je glavu ka meni, kao da

---

pita šta me to muči. Zaključila sam da je zasad bolje bekstvo, brže bekstvo da uđem i sakrijem se u vrtu, i da tamo ostanem dok ne budem mogla da odem, te sam mu se samo osmehnula i produžila u dvoranu, a on je ponosito klimnuo glavom i izviknuo moje ime da me najavi.

Lilliet Berne, La Générale!

Odjeknulo je klicanje i po čitavoj sali okrenule su se glave; muzika je prestala pa opet započela, a orkestar je sad izvodio refren „Pesme dragulja“ iz *Fausta*, u čast mojih skorašnjih nastupa u ulozi Margarete. Pogledala sam preko i videla dirigenta kako me pozdravlja, duboko se poklonivši pre no što će se obrnuti i nastaviti. Okupljeni su zatapšali, te sam zato zastala i izvela kniks, iako sam se nadala da ću produžiti i skloniti se iz kruga njihovih nepodnošljivih ispitivačkih očiju.

U ma kom drugom trenu, to bi mi bilo drago. Umesto toga, samo što nisam jeknula u svoju odvratnu haljinu.

Tapšanje se pojačalo, a kako su opet počeli da kliču, zadržala sam se još časak duže. Jer ja sam bila njihov proizvod. Lilijet Bern, *La Générale*. Upravo pristigla natrag u Pariz nakon godine dana provedene na strani, falkon sopran tako nežnog glasa da se šuškalo kako bi ga ugrozila i samim govorom, ćutnji jednako slavni kao što su joj i nastupi. Pripovedalo se za taj glas da preobražava arije u čini, himne u ljubavne pesme, proste molbe u zapovesti, da baca udvarače u oćajanje u svakoj zemlji u kojoj gostujem, ali možda naročito ovde.

U pariskoj štampi o meni su neprestano pisali priče. Primam i odbijam darove nepojmljive velelepnosti; muškarci ostavljaju supruge da bi mene pratili; stižu mi kneževi donoseći stari porodični nakit, ključeve tajnih odaja, tajnih imanja. Nepodnošljivo sam plemenita ili neverovatno okrutna, lepša no što žena može biti ili pak potajno grozna, neprirodno bleđa ili potajno mulatkinja, ili i jedno i drugo, tajne skrivene pod debelim slojem pudera. Bezazlena sam duša ili đavo pušten s lanca, umalo nisam ratove

---

izazvala, sprečila sam da se zarati. Nikad se nisam zaljubila, nikada nisam volela, večito sam zaljubljena. Svaki nastup bi mi mogao biti poslednji, svaki nastup mi je bio poslednji, glas mi je stvaran, glas mi je prevara.

Makar je glas bio stvaran.

Za tu godinu dana odsustva, pozorišta što su me svojevre-
meno oduševljavala, Milanska skala, *La Monnaie* u Briselu, Marijinski teatar u Sankt Peterburgu, više me nisu uzbuđivala kao nekada. Stalno sam boravila u stanovima koji se ustupaju operskim pevačicama i uskoro mi je delovalo da su te sobe jedan jedinstveni stan što se proteže dužinom Evrope i iz njega se samo izlazi u razne njene prestonice.

Pojedinosti mojih uloga postale su jedine pojedinosti mog života. Na pozornici sam bila druidska sveštenica, jevrejska robinja u Egiptu, pariska kurtizana što umire od sušice, predivno siroče što peva dok hoda u snu, svaki čas zapada u nezgodu i spasava se, a ne budi se do samog kraja. Izvan pozornice, osećala sam se zamračeno, zamandaljeno, kao rekvizit, štap koji drži lutku. Sama sebi sam izgledala kao neznanka, podmeće ubačeno u ovaj moj život u nekom trenutku koji ne pamtim, a staklo ogledala na ulazu u dvorac delovalo je kao da je načinjeno od istog ćilibara sna što me okružuje, života što nije život, a kome, izgleda, ne mogu pobeći, bez obzira na to kuda putujem i šta pevam.

I tako mi je njihovo veličanje mene te noći na balu, koliko god da je bilo iskreno, stvaralo utisak da se događa u nekom životu što je susedan mome, vidljiv kroz staklo.

Velim da sam bila rasejana, ali imalo je tu još koječega. Jer bila sam i snažno usredsređena, pošto sam čekala jedno i samo jedno, pažnje usmerene ka nečemu što nisam mogla baš sasvim da sagledam, ali sam bila sigurna da je tu, da mi dolazi kroz predstojeće dane. Kada sam prihvatila ulogu Margarete, imala sam predosećaj da ću, po ovom novom povratku u Pariz,

---

biti tu kako bih se susrela sa sudbinom. Da ću tu naći ono što će me preobraziti, što će me vratiti u život i pretvoriti taj život u raj za koji sam tako čvrsto verovala da bi morao da postoji.

Međutim, bila sam u Parizu već nešto malo više od mesec dana, a moje nade se još nisu ostvarivale, te sam tako čekala, na sve dosadnijoj straži, i dalje sigurna da je taj zakazani čas preda mnom, a ipak nisam znala ni šta je to, ni gde će biti.

Bilo je tu, dabome.

Najzad sam se ispravila posle trećeg kniksa, i već sam bila na pola puta ka vratima što vode na terasu kad sam opazila da podijumom brzo korača neki čovek, u divnom novom večernjem odelu. Rumenilo mu je odskakalo od beline košulje i mašne, mada je lepo odskakalo. Kosa mu je bila uredno začesljana sa lica, plavi brkovi i zulufi čisti i uredni, oči jasne. Klimnula sam glavom kad je prišao i stao pred mene. Naklonio se svečano, čak razmetljivo.

Oprostite što se namećem!, izgovorio je uspravivši se. Diva koja baca u smeće dijamante od svojih udvarača. Prosjaci Pariza sigurno vas pozdravljaju kad prođete, pre nego što ponesu vaše smeće na ramenima.

Smerala sam da prođem pored njega, mada sam se osmehnula na takav njegov pozdrav. Jesam, zapravo, dvaput bacila dijamante u smeće, i oba puta bila je to samo finta. Služavka je imala uputstvo da ih posle vrati. Jednom sam to uradila kako bih bila sigurna da će novine preneti tu priču, drugi put da bi se u priču poverovalo. Nastojala sam da naučim svoje kneževe da mi kupuju haljine, a ne nakit – nakit je postajao previše napadan u novom Parizu, s obzirom na bezbrojne reformisane libertince koji su sad kritikovali ekstravaganciju Carstva, a malo je smisla u nakitu kojim se ne možeš kititi.

Uživao sam sinoć u vašem veličanstvenom nastupu u *Faustu* – bio je čudesno suptilan, veoma dirljiv, rekao je on.

Čekao je da vidi hoće li me laskanje taknuti. Jeste me taklo. I sama sam verovala da mi je sinoćni nastup bio najuspelije veče u ulozi Margarete. A kako je bio vrlo spleten, kao neko ko nikad nije radio to što se on upravo spremao da uradi, zastala sam radi njega, jer sam htela da budem ljubazna.

Na kompliment sam mu uzvratila kniksom, baš kakav sam izvela i maločas, a on se nasmejao. Ne! Molim vas. Dozvolite da se ja pognem pred vama, a na to je klekao i uhvatio me za ruku. Ja sam Frederik Simone, pisac. Žudeo sam da vas upoznam, rekao je, ali nikad toliko koliko večeras. Imam za vas jedan predlog, ako biste mi podarili časak svoga vremena. Neće se ticati nikakvih odvratnih dijamanata, obećavam, sem u slučaju da na tome insistirate. Hoćete li me saslušati?

Pružila sam šake i osmehnula se u znak da ga pozivam.

Prošle godine bio sam na jednoj večeri u Rimu, pa sam pričavao svoju najdražu uspomenu, na jednu mladu pevačicu sa Svetske izložbe hiljadu osamsto šezdeset sedme. Jeste li je videli? Zvali su je Naseljenikova Kći i pričalo se da je spasena iz ruku divljaka i da ume da otpeva jednu jedinu pesmu, kojoj ju je naučila majka – i da je mimo toga potpuno nesposobna da govori. Nastupala je u putujućem cirkusu iz kolonija, iz Kanade, čini mi se. Njena pesma je dirnula cara, pa joj je poklonio zalag svoga prava tu u samoj dvorani. Majušni rubinski broš u obliku ruže. Ubrzo potom, u novinama je objavljeno da je nestala, pobegla u okolinu Pariza. Više joj nisam video traga. U potonjim mesecima pitao sam se šta li je sa njom bilo i na kraju čak proverio i u Konzervatorijumu, pošto sam hteo da vidim nije li otišla njima, možda da bi je preradili u jedan od onih svojih osrednjih soprana. Rekli su da nemaju nikakvih saznanja o pevačici takve vrste. Neverovatno, jelte?

Klimnula sam glavom, a on je nastavio.

Potom godinama nisam više o tome razmišljao, sve dok nisam kupio imanje na Mareu, jedan predivan otel, i dok su mi

---

ga pripremali za useljenje, radnici su našli nešto nesvakidašnje. Stvari te mlade pevačice, čak i rubinski broš! I nešto što je, izgleda, dnevnik njenog života ovde u Parizu. Vrlo je jasno da je njen. Sama je naučila da govori francuski – u njemu su čak i njene vežbe jezika. Ostavila je i njega i ostale stvari, pošto je živela, reklo bi se, u jednoj sobi tog otela na Mareu. I tek kad sam ugledao broš, ja sam se setio svoje potrage za njom. Sve je to nađeno u nekadašnjoj kapeli te plemićke porodice, kao da je tu održala nekakav privatni obred. Kao da je nameravala da se po sve to vrati, a nije uspela – i eto gde mi je istinski sinula ideja za roman. Pretpostavljam da bi ti predmeti dostigli lepu cenu na aukciji, ukoliko bih ih nekada prodavao. Neverovatna sreća. Potpuno sam bio pod njenom čarolijom tog dana, a njene stvari tu! Sve osim nje. Imao sam utisak da mi je to naređenje od bogova da se poduhvatim ovog rada.

Naravno, ubeden sam da je ona sad neka plačljiva dimničarka, da struže i čisti peći za hleb nasušni. Ali svršetak s dimničarkom prodao bi vrlo malo knjiga, dodao je. I zato sam napisao sopstveni kraj. Roman se zove *Le Cirque du Monde Déchu*. Pratimo njen život i postepeni pad u ulogu *fille en carte*, i njeno naknadno iskupljenje kroz ljubav. Poput Zoline Nane, ali kao svojevrsna *opéra-bouffe-féerie*. Ili će bar to biti.

Tu je načinio dramsku pauzu. I upravo zato sam i došao da razgovaram s vama. Pojedini drugi gosti sa te sada sudbonosne večere u Rimu jednako su je dobro pamtili, a među njima je bio i jedan kompozitor, nedavni nosilac *Prix de Rome* i u neku ruku Verdijev štićenik. Rekao bih da planira da bude ovde večeras. I njega je ona dirnula isto kao mene, i zakleo se te večeri: ako ja napišem libreto, on će od njega napraviti operu. A to me vodi k vama.

Tu je počutao, prikupljajući hrabrost.

Naša je velika želja da vi stvorite ulogu ove pevačice. Bio bi to izvanredan potez, osećamo, i obezbedilo bi operi uspeh.

A što se vas tiče, eh, ko bi bolje odglumio Naseljenikovu Kćer nego pevačica koja ne govori?

Da, najzad mi je prošla kroz glavu misao. Ko bi bolje?

Jer i ja sam bila videla tu mladu pevačicu o kojoj je on govorio. Bila sam nekada ona.

Znala sam sve o njoj.

Broš je bio vladarska drangulija, za jednog cara sitnica, rekla bih, ali za mene u to vreme do neba veliki. Načinjen od rubina, po nekoliko u svakoj latici, usađenih ili u platinu ili u belo zlato – dobila sam ga pre nego što sam znala da ih razlikujem – i sa umecima od žada u dršci. Čak je ruža imala i trn. Kad ga je pomenuo, taj cvet je zablistao u vazduhu između nas, majušna avet, a onda nestao.

Tu je dakle bio izvor moga predosećanja, susret sa sudbinom.

Moja igrica neprogovaranja u javnosti poticala je iz doba kad sam bila ona. Cirkuska smicalica, dramatizovanje radi publike. Niko od nas u toj maloj glumi nije bio ono što je tvrdio da jeste. „Lilijet Bern“ je u svakom pogledu bila moja najveća uloga, ali gotovo niko nije znao da je ona istinita.

Različiti udari kojima me je potresao ovaj razgovor – da je moj život postao osnova za novi roman ovog čoveka, da će to biti opera u kojoj žele da ulogu stvorim ja, da su kod njega po svoj prilici oni predmeti za koje sam dugo verovala da ih više nema – sve je to za ishod imalo zbacivanje života koji sam sada vodila, kao kakve maske skrpljene na brzinu da prikrije onaj što ga je on opisao. Upinjala sam se da smislim nekakvu reakciju, ali činilo mi se kao da me je sećanje izdalo usred izvođenja uloge – da sam na samom rubu da zapevam neku ariju iz *Norme*, recimo, ali u *Don Đovaniju*.

U operi bi taj trenutak bio signal da je priča započela, da je junakinjina prošlost došla po nju, rešena da preispita njene grehe koje su naredili bogovi. Ovaj pisac bi možda bio prerušen bog, poput Atine, ili recimo demon, kao u *Faustu*. Ukoliko je,

---

međutim, i jedno i drugo, njegova smrtnička krinka tada je bez mane. Zasad je bio slika i prilika nervoznog mada naočito tog muškarca koji iščekuje od mene odgovor, a ja i dalje nisam mogla ni da se maknem, kako sam otkrila.

Pošto mu nisam čak ni glavom klimnula, osmehnuo se i nervozno izgovorio: Možda... možete da mi otpevate odgovor, jelte? Da li bi vas makar zanimalo? Uneo mi se u lice kad je to rekao.

Uspela sam da isturim ruku ka njemu, pošto sam i dalje nameravala da produžim u vrt. Htela sam da razgovaram s njime, a s obzirom na moju reputaciju, i to je zahtevalo privatnost. Prihvatio ju je, a ja sam pokazala ka terasi. Poveo me je ka njoj. Prošli smo kroz vrata i sišli na travnjak, a onda sam mu pustila mišicu i okrenula se tako da budem u senci, a njegovo lice, obasjano lusterima iz kuće, ispred mene. Želela sam da ga jasno gledam dok mu se obraćam. Morala sam da vidim reakciju u njegovim očima.

Za slučaj da je to šala, možda, ili nekakva čudna, nenamerna zloba.

Gledao me je sa očekivanjem, čak sa strahom kad sam položila prst na njegova usta dok još nije stigao da mi odgovori ili da me prekine. Da, rekla sam. Razgovaraću s vama o ovome.

Oči su mu bile iskrene, to sam primetila, kad sam započela.

Predivna je vaša vera u moje sposobnosti, rekla sam. A stvaranje uloge čast je koja mi je dosad izmicala. Hvala vam. Uistinu priznajem da me je to zakopkalo. Zasad sam, ove sezone, u obavezama prema *Faustu*, a potom me čeka Verdijev *Un Ballo in Maschera* u Londonu, ali pogledaću svoj raspored da vidim kakvog prostora može biti u njemu u godini što je pred nama. Da li znate dokle je muzika napredovala, kakav raspored planirate?

Oprostite mi moju malopredašnju drskost, kazao je on pokazujući ka unutrašnjosti dvorca. I... hvala vam! Ukazujete mi čast. Nemam te odgovore. Nemamo još ni muziku ni raspored. Možda biste pošli da se upoznate s mojim novim prijateljem?

Rekao bih da stiže s Diminom ekipom. Kad budemo prešli da večeramo, mogu vam ga dovesti.

Vidim ih u svetlosti njihovih cigara. Eno tamo, izgovorio je. Vidite li ih vi, na onom balkonu iznad nas? Hajdemo, idemo da vidimo možemo li naći put do tamo.

Pokazao je ka gomili gospode zaklonjene senkama gasnih fenjera u dvorištu, a ovi su uzvratili mahanjem.

Mahnula sam i ja.

Često se vraćam u taj trenutak, jer to je bio onaj u kom je odlučeno o svemu što će dalje uslediti u mom životu. Nije dolazilo u obzir da se u ovakvoj haljini upoznam s kompozitorom, mada to nisam mogla reći. Gorela sam od želje, takođe, da odem odatle, ili barem da budem sama, pa makar i načas, jer ova ponuda mi više nije delovala kao sudbina, već kao nešto prurušeno u sudbinu, opasna maska s ciljem da me namami u klopku.

Kroj haljine određuje korak žene – da li će moći da se savije u struku, da sedne, da pojaše – pa tako promena haljine za ženu znači čak i promenu načina na koji hoda i brzine kojom će potrčati ka svojoj sudbini.

Da sam ostala u toj groznoj haljini, ili da mi je sašivena i poslata neka bolja, da sam se popela uz stepenice, večerala s piscem i kompozitorom, sve bi bilo drugačije.

Ali ja nisam ostala.

Pružio je ruku i zakoračio da me povede natrag kroz gomilu.

Video je da nisam prihvatila poziv da uđem, te je pustio ruku da padne, uz upitan osmeh.

Da, kazala sam. Krajnje neverovatno. Bogovi, zaista.

Nema svrhe, u ovom trenutku nikako nećemo ni uspjeti da prođemo kroz gužvu, rekao je gledajući u stepenice. Sačekaćemo koji čas. Ali kakvo je zadovoljstvo čuti vas da iskazujete interesovanje!

Hvala vam, odgovorila sam.

Jasno sve sad vidim, rekao je. Ako ikada uspem da nađem radnju voljnu da drži tu knjigu između gomile Zole i gomile Dodea, mislim da bi i to značilo pozamašan uspeh. Ali opera s vama u glavnoj ulozi, dakle, *Ceci tuera cela*, kazao je.

Ovo će ubiti ono.

Znam to, rekla sam misleći na citat. Odakle je?

Iz Igoa, kazao je pisac.

Dabome, kazala sam ja.

Tad sam se setila šta znam o njemu. Čak sam ga slušala u nekom salonu, najmanje jednom, kako citira baš ove reči. Ipak je bio veoma smrtan, dakle, poznat po pisanju romana zasnovanih gotovo potpuno na skandalima njegovih prijatelja. Iako im je po pravilu tajio identitet, njegovi najnoviji junaci mogli su se pogoditi na osnovu toga ko ga je otkao u sezoni nakon poslednje knjige. Poznao je, međutim, sve, i svuda bio.

Klimnuo je glavom, zadovoljan. To je žalopojka njegovog junaka sveštenika, da će pisana reč uništiti katedrale. Da će nas roman odvojiti od Boga. Osmehnuo se izgovorivši to.

Trebalo je da vas upozorim, dodao je tada.

Čekala sam dok je pokušavao da smisli šta da kaže. Moji romani... kao da nekako umeju da postanu stvarnost. Odvratio je pogled kad je to rekao, kao da se stidi.

Tad mi je sinulo: možda time objašnjava na koji način krade iz životâ svojih prijatelja. Nije to onda krađa, već čarolija.

Dakle, ako prihvatim, kazala sam, u tom slučaju... jer niste mi ispričali kakav je kraj.

Ponovo se priključuje svome cirkusu. Postali biste jahačica u cirkusu, zaljubljena u anđela. On će se radi vas odreći svojih krila, a vi... dakle, svoga glasa.

Nek bude tako, rekla sam.

Nasmejao se, iznenađen. E pa lepo onda, kazao je. *Caveat cantante.*

Dao mi je posetnicu, a na njoj je, uistinu, bila ta adresa. Godinama je nisam videla.

Ubacila sam posetnicu u buđelar o ručnom zglobu i izvinila se, rekavši kako se osećam previše rđavo da bih ostala na večeri, ali obećala sam da ću pročitati knjigu i čekati muziku.

O, ali stvarno se morate makar upoznati s kompozitorom... Pokazao je ka balkonu.

Možda ćemo zakazati susret, rekla sam. Veoma bih volela da vidim taj broš.

Na to mu se lice ozarilo. Da! Obavezno da dođete; sve ću vam pokazati.

Isturila sam ruku u znak da mu želim laku noć, pa posmatrala njegova leđa kako iščezavaju u gomili.

Ostala sam tu dok nisam uspela ponovo da se pokrenem. Bila mi je potrebna sva snaga već samo da stojim. Tada sam se setila da nisam pitala kako se zove kompozitor, ali nisam mogla da vičem za Simoneom a da ne ispadne scena. Sutradan je, međutim, trebalo da večeram kod Verdijevih, pa sam rešila umesto toga da se tamo raspitam za kompozitora.

Obrnula sam se i pošla dublje u tamnu pozadinu vrta, ispunjena strahom. Više nisam bila sigurna da ću moći zadovoljno da čekam tu večeru kod Verdijevih pre no što sam upoznala kompozitora. Javio mi se poriv da svučem haljinu sa sebe i prođem kroz balsku dvoranu samo u stezniku, jer makar mi je korset bio divan. Imala sam još jednu haljinu spremnu, kod drugog krojača, Feliksa, čoveka na kog sam se oslanjala pre Vorta, te sam tužno pomislila kako sam izabrala ovu haljinu umesto te.

Balska dvorana je sad bila puna i vrtložila se u noći, monstruoza, slika baleta u petom činu *Fausta*, u Pećini kraljica i kurtizana. Demon Mefisto, pošto ga je podmladio i pomogao mu da zavede čestitu mladu Margaretu, zatiče Fausta očajnog, opsednutog njenim hapšenjem, jer ona trenutno čeka

---

pogubljenje zbog ubistva deteta koje je začeo on, bez venčanja. Oterao ju je u ludilo. Mefisto priređuje baletsku orgiju s najslavnijim lepticama istorije – Kleopatrom, Helenom, Astartom, Žozefinom – sve da bi razvedrio svoga tužnog filozofa, koji se nikako ne da razvedriti. Kraljice i kurtizane mahnitaju oko njega s poludelim baletanima i balerinama, a Faust za sve to vreme samo razmišlja o svojoj dragoj kojoj nema spasa.

Moj znak za ulazak bio je kad se završi igranje, a ja se, kao Margareta, pojavljujem pred Faustom, prikaza koju jedino on vidi. Zahteva od Mefista da mu pomogne da me spase, kulise se menjaju, a Faust se čarolijom stvara u mojoj zatvorskoj ćeliji i nagovara me da bežim odatle. Ja odbijam – odbijam da me spasavaju đavoli – i umesto od njih, molim oproštaj od Boga i Njegovih anđela, koji konačno sleću dok umirem okajana.

Dok sam stajala sada tu, činilo mi se da sam pobegla iz zatvora u taj balet u petom činu, i stigla pre znaka, kao robinja svoje haljine.

Izvadila sam cigaru da se primirim, a kad sam joj odsekla vrh, neki čovek kog nisam dotad primetila prineo mi je plamen. Pažljivo sam povukla, da se vršak ražari, i ugledala jasnije njega i njegovog pratioca. Osmehnuli su se i klimnuli glavom, osmehnula sam se i ja, a onda sam htela da se okrenem od njih.

Madmoazel, rekao je taj čovek što mi je ponudio svoj plamen.

Moji poludeli baletani, dakle.

Predstavili su se, ali odlično sam znala ko su. Braća vojvode, većini poznati po svome lepom profilu, filantropskom radu, basnoslovnom bogatstvu i uz to, što je meni bilo najvažnije te večeri, po glasu da žene koje se uveče zateknu u njihovom društvu vraćaju u haljinama sasećenim sabljama u komade – i po snabdevanju tih žena, potom, novim haljinama zauzvrat, po svoj prilici da bi i te druge doživele istu sudbinu. Pričalo se da su im sablje vrlo oštre, a žene nikad ne budu povređene. Mnoge su pripovedale o toj njihovoj sklonosti, ali nijedna nikad

---

nije priznala da joj je bila izvrgnuta, sem što bi rekla: *A ako ne nameravaš više da oblačiš tu haljinu...* Umesto tačke obično je na kraju dolazio smeh.

To je onda, možda, i moja sudbina. Nesreća mi se preokrenula u sreću u jednoj jedinoj šetnji kroz dvorište.

Ceci tuera cela.

Prvu sablju sam isukala sama, gledajući svoga prvog novostecenog prijatelja u oči dok sam je zarivala u karnere od tafta i prosecala ih sve do ruba. Ispustio je tih usklik sreće i pao na kolena da pritisne haljinu na lice pre nego što će leći nauznak u ekstazi, ječeći.

Kada su bili gotovi i on i njegov brat, haljina od tafta je ličila na džinovski cvet iskidan u latice na travi. Ostala su samo zlatna krila gornjeg dela, sa suknjom koja je sada ličila na vrlo kratak tutu, kao da sam se preobrazila u neku balerinu iz *Fausta*.

Drhtala sam od uživanja. Davno sam bila naučila: za muškarce tako specifičnih užitaka, ostalo nema nikakvog značaja. Na meni nije bilo ni ogrebotinice dok sam stajala tu, konačno oslobođena svoje prve greške te večeri, a oni su bili lepo zadovoljeni.

Fantastično, rekao je jedan.

Vi ste naša boginja, kazao je drugi.

Šta god da zatražite od nas, bilo šta što vam možemo pružiti, na raspolaganju smo vam, rekao je prvi.

Dok smo prolazili stražnjim delom vrta ka njihovoj kočiji, ja sa žaketom jednoga preko pleća, sa žaketom drugoga oko struka, znala sam šta mogu da mi pruže, te sam im dala posetnicu mog drugog krojača.

Feliks je bio u večernjem odelu kad sam stigla. Taman je i sam hteo da se zaputi na bal – bio je zauzet odevanjem mušterija i tek je sada bio spreman. Širom je otvorio vrata i uvukao nas.

Dragi moji, pa kakav li vas to posao dovodi k meni?, upitao je osmehujući se u znak pozdrava, najpre meni, potom mladim vojvodama.

Da, činilo se da ih krojači Pariza veoma dobro znaju. Prišla sam Feliksovoj poslovnoj knjizi, uzela pero sa nalonja, pa napisala:

Ova dobra gospoda rekla su da će učiniti sve što večeras zatražim od njih. Pomozimo im da održe reč.

Zatražila sam da Feliksove pomoćnice spakuju upropašćenu haljinu u kutiju i pošalju je Vortu, s priloženom ceduljicom na kojoj piše samo: *Pas comme ça*.

Drugi put sam na bal ušla u haljini od crnog svilenog satena s đinđuvama; šlep je za mnom klizio kao blistavi zmijin rep. Sa obeju strana držala sam podruku po jednog vojvodu. Kad su nas najavili zajedno, gomila se okrenula i, ugledavši nas, zagrmela od oduševljenja. Večera je bila poslužena, pa su se mnogi popeli na stolice da nas vide dok sam ponovo silazila u vrt, da uđem pod krov od ukrštenih mačeva koji su za nas napravili oficiri što su služili u vojsci zajedno s vojvodama. Kad smo se opet zaputili dole sa terase, pogledala sam u prozore koje mi je pokazao pisac i videla kako se na njima pojavljuju muškarci, posmatrajući me, a lica im se menjaju čim shvate šta se dogodilo, i potom se u vrtu začulo klicanje i smeh dok su me muškarci pozdravljali.

Takav sam ulazak zasluživala. To sam htela da vidi onaj kompozitor. Radi toga sam se vratila.

Udahnula sam vazduh. *O Dieu! Que de bijoux!* Vrtom su se razlegle uvodne reči „Pesme dragulja“ iz *Fausta*. Zavladao je preneražen muk, a onda se hitro pridružio orkestar.

Bila je to pesma koju Margareta peva pošto joj je predat demonov dar, nakit namenjen da je namami u grešan život. Čestita devojka se istoga trenu preobražava u ženu zaljublenu

u sopstvenu lepotu, lepotu koju su joj otkrili dragulji. Počinje i završava se u klasičnom stilu uvodne pesme soprana, dugim, čistim, visokim tonovima, kao da je Guno znao da je treba pevati u vrtu dvorca na pariskom balu po noći.

Otpevala sam je kao dar publici, kompozitoru, sebi. Otpevala sam je i kao rugalicu Sudbinama. Bila sam umorna i od svojih žudnji i od svojih strahova, pa sam je zato otpevala u znak prostog prkosa svemu tome, čak i sebi prkoseći. Preklopila sam noć i njene tajne i kajanja kavatinom za koloraturni sopran, i na kraju sam se od svega mogla upamtiti samo ja.

La Générale!, vikala je gomila kad sam završila i sišla stepenicama, a ja sam ka gomili digla obe ruke, nasmejala se, i to uradivši, osetila sam kako mi aplauz damara po koži dok odjekuje i jača. Neka žena je vrisnula jer joj je haljina zakačila sveće na stolu i zapalila se kada se popela na stolicu da me vidi. Žurno su je odvuikli do fonatane, gde je ugasiše, pa čak i to je bilo dočekano klicanjem. Ona grupa oficira što je od mačeva napravila krov mome ulasku klekla je tada, nudeći mi ih, a gomila je sa izvikivanja moga imena prešla u smeh kad sam prihvatila jedan mač i tobož ih sve proizvela u vitezove. *La Générale! La Générale!*

Taj strah, taj utisak scene ludila, osećaj klopke u zasedi, čak i osećanje predodređenja, sve se razvejalo u aplauz. Potražila sam posle pisca da vidim mogu li se konačno upoznati s kompozitorom, ali on je, kao u bajci, bio nestao.

Moja služavka Doro čekala je do popodneva, a onda je došla i otvorila prozorske kapke spavaće sobe.

Ležala sam u krevetu budna već neko vreme, što nije ličilo na mene. Nisam se bila dobro naspavala. Čudna ćilibarska polutmina s kojom sam živela nestala je sada, a namesto nje je nastupila neka užasna nova svetlina. Iz utiska da sam zalutala

---

u snu prešla sam u utisak da sam zalutala u javi, kao da možda nikada više neću zaspati.

Odsad neću gasne lampe dok se oblačim, samo sveće, rekla sam Doro.

Naravno, kazala je ona, pa privezala zastore.

Gasna lampa je lažov, rekla sam. Ona se osmehnula, povlačeći se. Kad bolje razmislim, ipak gasna lampa, pa poslednja provera uz svetlost sveće, rekla sam. Haljine mi moraju izgledati lepo pod obema. Sinoćna haljina bila je pokvaren izdajica. Sveće bi je prokazale.

Možda je samo žrtvovala život da bi načinila prostora za one što će doći, kazala je ona, pa sklonila i okačila novu haljinu uz neprimetan osmeh.

Dok je prolazila, videla sam jutarnje novine na svom poslužavniku s kafom. S obzirom na njih i na novu haljinu koju mi nije ona obukla, po svoj prilici je znala priču. Nije, međutim, ništa pitala, kao i uvek.

Ustala sam; ona mi je obukla kućnu haljinu i ostavila me s kafom kraj prozora. Aleja je bila neizmenjena. Ali tu, u kućnoj haljini, osećala sam se kao samozvanac u sopstvenom životu.

Bila sam se rastrojila pošto nisam uspela da nađem svog novog prijatelja i njegovog kompozitora, pa sam još tad izvadila njegovu posetnicu da dokažem sebi da je razgovor bio stvaran. I sad sam ponovo pošla po buđelar i još jednom je izvadila. *Frederik Simone*, pisalo je na njoj, a uz to adresa, sa slovima nalik frakturi, najsitnijim pukotinama duž tog moga života.

Nije lagao. Kuća na Mareu zaista je pripadala njemu.

Od svih hvala bacanih na gomilu pred moje noge, nedostajala mi je upravo ta počast da stvorim ulogu, oblikujem partituru napisanu tačno za moj glas. Takva prilika sadržala je moć koja me je još mogla općiniti. Nisam bila u stanju da joj tek tako okrenem leđa. Za pevačicu, to je jedina besmrtnost. Sve će ostalo proći.

Ali ta priča je govorila nekako o mome životu – i nije bilo moje da je ja učinim besmrtnom.

Prišla sam ormaru i dotakla novu haljinu, okačenu tu koliko maločas.

Pevačica uči svoje uloge za čitav život – repertoar ti je biblioteka sudbina koje su ti uvek pri ruci, poput tih haljina u tom ormaru, i tvoje su dok te ne izda glas. Mada, kad ih obučeš, nošena si ti – te stare tragedije te nadvladaju.

Tu je bila moja stara tragedija, dakle. Čekala je, raširena u rukama, kao da mi je onaj pisac došao s mojim starim kostimom i zatražio od mene da ga obučem.

Da li je negde ostao makar jedan moj plakat, još na boku nekog zida, gde se ljušti? Naseljenikova Kći bila mi je prva uloga. Nisam znala kako opet da budem ona, devojka što je pesmom preplovila more, s jednom jedinom nadom u srcu, koje se odrekla ovde – odrekla, tačnije, prvoga jutra nakon što je uzela milost iz careve šake. Biti opet ona, ili zapravo nastupati kao ova njena čudnovata senka? To je bilo previše.

Život kojim sam sada živela skrojila sam da nikad više ne bih bila ona. Nisam želela da me ikada više nešto podseća na nju i njene borbe. A ipak sam znala da sam oduvek bila ona; da sam i dalje ona. Vratila sam se opet u Pariz s jednom nadom u srcu, sigurna u svoj trenutak sudbine, i dobila na dar ovo, tu prošlost za koju sam se nadala da ću je zaboraviti, i koja, ovde i sad, traži da mi bude budućnost.

Tada se vratila jedna ranija sumnja, obnovljena, nešto čudno u Simoneovoj priči što nisam mogla da zaboravim. Pomenuo je kapelu, a u mom pamćenju nije bilo nikakve kapele. Druge pojedinosti koje je pomenuo bile su krajnje bliske mom životu, samo je ova jedna među svima izgledala kao laž, čak putokaz. Manje kao delo Sudbine, dakle, a više kao imitacija Sudbine. Zavera.

Taj mali rubinski cvet: znala sam iz kog sam razloga ostavila taj cvet za sobom. Znala sam tačno gde sam ga ostavila, precizno u kojoj sobi te kuće. Nije to bila nikakva kapela. Nije me samo po sebi uznemirilo što bih mogla biti prepoznata po pesmi otpevanoj tog dana na Svetskoj izložbi. Za jedinu tajnu koja je meni bila važna moglo se reći da je tamo na Mareu kod Simonea.

Šta god bilo ovo, poteklo je iz te sobe.

2

SLEDEĆE VEČERI, posle nastupa, oprala sam sa lica makijaž, zamenila Margaretinu zatvoreničku kapu perikom koju sam stavljala kad hoću da se prerušim, pa s lakoćom promakla pored muškaraca što su čekali ispred pozorišta, zamagljujući ulicu svojim stotinama vrsta duvanskog dima. Na večeru kod Verdijevih stigla sam rešena da dobijem odgovor na svoje pitanje o tom štićeniku.

Verdijeva presuda o njegovom talentu, karakteru i izgledima daće mome izboru konačnost, bila sam odlučila.

Večeru je spremao Verdi, kao što mu je bio običaj kad okolnosti to dozvoljavaju, a Đuzepina se uglavnom starala da dozvo-
le. Maestro je insistirao na tome da jede samo svoja omiljena jela, čak i kad radi u inostranstvu, i uvek spremljena samo onako kako i sam ume da ih spremi. Ponosio se svojim rižotom isto koliko *Aidom*, možda i više. Na kakve god da je probleme nailazio u radu, sa izdavačima, vlasnicima pozorišta ili sopranima, njegova žena je znala da su recepti za ta raznorazna jela recept za njega. Kad bi pojeo nešto drugo, to bi ga doslovno uništilo. I tako je putovao opremljen sanducima sa suvim rižotom,

maccheronima i taljatelama; sve što se ne može poneti, uredila bi Đuzepina, pa koliko stajalo da stajalo. Jestli s njime značilo je jestli hranu koju je spremio ili lično on ili njegov kuvar, koji je obično putovao s njime i bio mu bezmalo drag isto koliko i supruga. Nije mnogo zalazio u restorane.

Kada sam ušla u njihov stan u hotelu, dočekala me je Đuzepina; uhvatila me je za šaku obema rukama i povelala me ka trpezarijskom stolu, a za to vreme mi bockala prstom periku i smejala se.

Ko je ova misteriozna žena? I gde je naša Lilijet?, rekla je, produbivši glas kao da je na pozornici. Odnekud van vidnog polja, dovršavajući neke poslednje pripreme, Verdi se u odgovor nasmejao.

Đuzepe i Đuzepina bili su mršavi, na isti način sedi, neobično ubliznačeni, jedino što je ona imala izraženiji rimski profil. Oči su joj bile tamnije i pomnije, njegove prevučene koprenom, kao da su ih zamaglili duhovi; ličili su na kakve stražare, gde jedan motri na žive, drugi na mrtve.

Verdi je prvu ženu i decu izgubio kao mlad čovek, a šušalo se da je Đuzepini napravio tajnu ćerku, koja im se rodila pre braka. Za samu Đuzepinu pričalo se da ima još dvoje dece, još iz doba kad je bila Donicetijeva bahata ljubavnica i sopran, ali ja nijedno od njih nikad nisam susrela. Kada sam dolazila da se vidim s njima, volela sam da se pravim kako sam im ja ta tajna ćerka, napuštena pa opet pronađena. Želela sam zauvek da pripadam njima. Niko nije mogao da se uklopi među njih lako, premda ih je više probalo.

Sela sam s njima za mali otmeni sto, postavljen u njihovom stanu, srca olakšana dobro znanim mirisom njegovih *maccherona*. Đuzepina me je pitala za sinoćni bal – jesam li se uistinu vratila u novoj haljini? I zašto?

Zbog „Pesme dragulja“, razume se, odgovorila sam. Promena kostima. I namignula sam. Nadahnula me je sličnost između bala i baleta iz petog čina.

Verdi je nežno pogledao u nju pre no što će svima nasuti šampanjac, pa nazdravio.

Za Gunoa, za Fausta i... za balet iz petog čina, rekao je.

Nasmejali smo se, digli čaše i ispili ih.

Balet nije nešto što se tek olako dodaje, rekao je. *Un Ballo in Maschera*, jesi li znala da radnja nije oduvek bila postavljena u Ameriku? Bio sam prinuđen da ga postavim u Ameriku da ne bih uvredio jednu krunisanu glavu. Američki maskenbal? Ja ni za šta slično nikad nisam čuo.

Nisam ni ja, kazala sam, razgaljena. Tu operu je trebalo sledeću da izvodim za njega u Milanu, da otvorimo njome u decembru sezoni u Skali. Gde je prethodno bila postavljena radnja?, upitala sam.

U Švedskoj! Ali uvređene stranke bile su Napolitanci! I Napoleon Treći takođe, čudno. Njemu je obično smetalo samo ako je opera preduga.

Nasmejali smo se.

Posluženo je nekoliko jela, a onda me je upitao da li bih možda pristala na neku sasvim drugu operu. To je bilo kad je pred nas stavio tanjire pune rižota.

I Masnadieri, rekao je.

Osmehnula sam se i zagledala se u svoj rižoto. Ponuda me je iznenadila. Kad me je zvao na tu večeru, mislila sam da me zove da pretresemo neke dodatne detalje milanske postavke. Znala sam nešto malo o toj drugoj operi – ovoga puta ubiće me razbojnici umesto da umrem u svojoj ćeliji – i taman sam htela da kažem da, kao što bih obično i odgovorila na takvu ponudu, a onda sam se predomislila.

Slobodno pričaj, draga moja, rekao je on. Nešto te muči.

Kako to da kažem? Bilo mi je dojadilo umiranje te sezone, dojadilo mi je da toliko dugo izigravam smrt i ludilo. Moje početno oklevanje započelo je odatle, a pridružila mu se ironija jer mi je nudio uslišenje jedne stare želje – ponašajući se kao da

---

mu pripadam – iako se pojavila nova. Ideja stvaranja uloge koju je napisao neki njegov štićenik bila je pustila koren u meni tog dana i čak se razrasla u romantičnu pripovest, još zamislivija dok sam sedela tu. Đuzepina se s Verdijem upoznala dok je bio mlad kompozitor koji se još batrgao i upravo započinjao karijeru *Nabukom*. Ona je udarila temelj i vodećoj ulozi za sopran i svome životu s njime, ostavivši slavnijeg Donicetija zarad naočitog mladog kompozitora. Kompozitori se često udvaraju pevačicama koje prve kreiraju uloge u operama, što su oboje dobro znali.

Tad sam zamislila sebe kao neku Đuzepinu, kako čekam sopstvenog Đuzepea da se pojavi i nadam se, možda, da se već pojavio.

Ali tog novog Đuzepea još nisam bila upoznala. Oni, izgleda, jesu; znali su ko je. Nisam, međutim, mogla odbiti Verdija, naročito ne zbog opere bez zapisane muzike, dela štićenika o kojem sam htela zatim da se raspitam. Na kraju će saznati i to će ga uvrediti. I tako nisam mogla reći da, i nisam mogla reći ne, i nisam mogla pitati to što sam htela, bar ne u tom trenutku. Mogu da slažem, javila mi se misao, ali jednako brzo javila se i misao da bih, slagavši ga, počinila težak greh protiv našeg prijateljstva. Jer saznao bi.

A uz to, nisam imala ni spremnu laž.

Ovo je iznenađenje. Bili smo krajnje sigurni da ćeš se rado-vati, rekla je Đuzepina. Izvila je obrvu, pa su se opet povukli unatrag na svojim stolicama. Verdi je držao čašu sa strane, kraj plamena sveće, te se stolnjakom razlivala tamnocrvena senka.

Moji romani, čula sam pisca kako izgovara, u sećanju na prethodnu noć. *Svi oni postaju stvarnost*. I znala sam šta ću reći.

Kao što i sami vidite, rekla sam, plašim se da pristanem.

Ta laž mi se još uobličavala na jeziku kad me je skolio neka-kav predosećaj, poput onog upozoravajućeg trilera gudačke sekcije u operi, opomene da se bliži opasnost.